

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Запорізький національний технічний університет

М. О. Кузнецова

Методичні рекомендації
до проведення семінарських занять
з дисципліни «Текст і текстова комунікація в аспекті перекладу»
для магістрантів спеціальності 035 «Філологія»,
спеціалізації 035.04 «Германські мови та літератури
(переклад включно)» усіх форм навчання

2017

Методичні рекомендації до проведення семінарських занять з дисципліни «Текст і текстова комунікація в аспекті перекладу» для магістрантів спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації 035.04 «Германські мови та літератури (переклад включно)» усіх форм навчання / Укл.: М. О. Кузнецова. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2017. – 32 с.

Укладач:

М. О. Кузнецова, к. філол. н.,
доцент

Рецензент:

А. М. Приходько, д. філол. н.,
професор

Відповідальний за випуск:

М. О. Кузнецова, к. філол. н.,
доцент

Затверджено
на засіданні кафедри “Теорії та практики перекладу”

Протокол № 1 від 23.08.2017

Рекомендовано до видання
Навчально-методичною комісією Гуманітарного факультету

Протокол № 14 від 29.08.2017

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	4
МЕТА ТА ЗАВДАННЯ КУРСУ.....	5
ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	7
<i>Семінар № 1. Лінгвістика тексту. Проблеми ідентифікації тексту у новій дослідницькій парадигмі.....</i>	<i>7</i>
<i>Семінар № 2. Дискурс як лінгвістична категорія.....</i>	<i>12</i>
<i>Семінар № 3. Відкритий текст і відкритий дискурс: від інтертекстуальності до інтердискурсивності.....</i>	<i>16</i>
<i>Семінар № 4. Креолізація сучасного комунікативного простору....</i>	<i>20</i>
<i>Семінар № 5. Гіпертекст як засіб нелінійної репрезентації тексту..</i>	<i>23</i>
<i>Семінари № 6-7. Тенденції розвитку типології текстів у когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Лінгвістичний аналіз текстів різних типів.....</i>	<i>26</i>

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Дисципліна «Текст і текстова комунікація в аспекті перекладу» призначена для вивчення студентами спеціальності «Германські мови і літератури (Переклад включно)» у 9 семестрі і є важливою для набуття студентами навичок роботи з текстом як детермінантом перекладацьких дій.

Текст цікавить перекладачів і дослідників перекладу не тільки як вмістилище різноструктурних мовних одиниць і категорій, але й як самостійний феномен, що володіє ознаками, релевантними для перекладу. Саме ці ознаки дозволяють перекладачеві виробити загальну стратегію перекладу в залежності від типу тексту. Дослідники перекладу відзначають, що розмежування різних видів перекладу у зв'язку з особливостями тексту існує давно, але спирається лише на найзагальніші градації: науково-технічний переклад, художній переклад, переклад документації тощо.

Говорять про тематичні підвиди перекладу: військовий переклад, юридичний переклад, медичний переклад. Тексти для перекладів надзвичайно різноманітні за жанрами, стилями і функціями. Тому перекладачеві важливо знати, який вид тексту йому належить перекладати. Типи текстів визначають підхід і вимоги до перекладу, впливають на вибір прийомів перекладу і визначення ступеня еквівалентності перекладу оригіналу.

Текст розуміється нами як динамічна одиниця вищого порядку, як мовленнєвий твір, що володіє ознаками зв'язності і цілісності – в інформаційному, структурному і комунікативному планах. Багатоаспектність тексту визначає і багатоаспектність його характеристик. Тому в курсі лекційних і семінарських занять розглядаються як питання текстотворення, так і питання текстосприйняття, безумовно, важливі для перекладача. Текст, як складна структура різноманітних елементів, які співвідносяться і різняться своїми якістьми, цікавить нас, перш за все, з точки зору категорій форми і змісту. Знання цих категорій слугуватиме підставою для виявлення правильної стратегії і визначення вірної тактики перекладу того чи іншого тексту.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ КУРСУ

Метою курсу є сформувати у студента науково обґрунтовані уявлення про текст як об'єкт перекладацького і лінгвостилістичного дослідження, про загальні закономірності породження, структурного формування та функціонування тексту (дискурсу) у сучасному комунікативному середовищі.

Завдання курсу:

- визначити теоретико-методологічні засади дослідження тексту й дискурсу із урахуванням сучасних здобутків лінгвістики тексту та суміжних з нею наук;
- розкрити механізми породження та функціонування тексту;
- з'ясувати комунікативну природу тексту;
- опанувати закономірності вияву основних текстових і дискурсивних категорій;
- оволодіти методами аналізу різних типів тексту;
- встановити можливості текстового і дискурсивного аналізу у практиці досліджень текстової комунікації, зокрема у перекладацькому аспекті.

Практичне завдання дисципліни полягає у прищепленні навичок теоретично обґрунтованого, всебічного філологічного аналізу текстів і їх компонентів. Саме такий аналіз у подальшому стане базою для прикладного перекладацького аналізу текстів.

За підсумками вивчення дисципліни студент повинен **знати**:

- основні поняття і концепції тексту і дискурсу;
- сучасні напрями і методи вивчення тексту і дискурсу;
- засади співвідношення понять тексту і дискурсу;
- комунікативно-інтенційні аспекти тексту;
- комунікативні функції адресанта й адресата;
- основні текстові і дискурсивні категорії;
- стилістичні параметри тексту;
- найбільш важливі характеристики текстів різних типів;
- домінантні ознаки художнього тексту;
- стилістичну своєрідність різних видів і жанрів наукових текстів.

За підсумками вивчення дисципліни студент повинен **вміти**:

- застосовувати на практиці термінологію, понятійний апарат і методи текстового і дискурсивного аналізу;
- побачити комплексну природу тексту;
- проаналізувати механізм процесу текстотворення;
- практично розглядати лінгвістичну природу тексту;
- виявляти основні текстово-дискурсивні категорії;
- оволодіти навиками самостійного аналізу текстів різної функціонально-стильової приналежності (наукового, офіційно-ділового, публіцистичного, художнього).

Для повноцінного засвоєння програми дисципліни «Текст і текстова комунікація в аспекті перекладу» передбачається ознайомлення студентів зі змістом лекцій і рекомендованою літературою. Семінарські заняття передбачають такі етапи роботи, як: обговорення теоретичних питань за планом семінару та виконання поставлених завдань, а також аналіз тексту на предмет виявлення в ньому формальних характеристик і змістовних категорій.

Для успішного виконання програми дисципліни доцільно рекомендувати студентам наступний **порядок роботи**:

- прочитати записані лекції, вивчити визначення та терміни, привести свої приклади для пояснення представленого в лекціях матеріалу;
- прочитати відповідні науково-навчальні матеріали (розділи підручників, навчальних посібників, наукових праць), порівняти існуючі точки зору з певної теми загалом і окремого питання зокрема; виробити свою думку і вміти її обґрунтувати;
- прочитати тексти, рекомендовані для аналізу або підібрати свої тексти;
- ознайомитися з планом аналізу тексту та здійснити аналіз за запропонованим планом.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінар № 1.

Лінгвістика тексту.

Проблеми ідентифікації тексту у новій дослідницькій парадигмі

Питання для обговорення

1. Причини виділення лінгвістики тексту в окрему наукову дисципліну. Етапи її становлення.
2. Предмет, об'єкт і нагальні завдання сучасної лінгвістики тексту.
3. Міждисциплінарний характер лінгвістики тексту (концепції Г. Плетта Т. ван Дейка). Місце лінгвістики тексту серед інших наукових дисциплін.
4. Проблема дефініції тексту у сучасній лінгвістиці:
 - а) традиційна інтерпретація поняття текст;
 - б) текст у широкому і вузькому розумінні;
 - в) проблема знакового статусу тексту.
5. Основні властивості тексту і критерії текстуальності (В. Дресслер).
6. Статичність і процесуальність тексту (В. Є. Чернявська).
7. Онтологічний статус тексту. Концепція тексту І. Р. Гальперіна. Текст як відтворюване висловлювання у трактовці В. Г. Адмоні.
8. Текст і його сприйняття. Визначення тексту з когнітивної точки зору (текст як особливий тип знання). Поняття пресуппозиції. Роль фонових знань у сприйнятті тексту. Класифікації фонових знань за ступенем поширеності (В. Г. Костомаров, Е. М. Верещагін і В. Я. Шабес та ін.).

Література

1. Ворожбитова А. А. Теория текста: Антропоцентрическое направление : учеб. пособие / А. А. Ворожбитова. – Изд 2-е испр. и доп. – М. : Высш. шк., 2005. – 367 с.
2. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 139 с.
3. Гринев С. В. Введение в лингвистику текста: Учебное пособие / С. В. Гринев. – М. : МПУ, 1999. – 60 с.
4. Єщенко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту: [навч. посіб.] / Т. А. Єщенко. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 264 с.

5. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту: Теорія і практикум: [навч.-навч. посіб.] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2006. – 289 с.
6. Каменская О. Л. Текст и коммуникация : [учеб. пособие для ин-тов и фак.-тов иностр. яз.] / О. Л. Каменская. – М. : Высш. шк., 1990. – 152 с.
7. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту / Марія Крупа. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2005. – 461 с.
8. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту: [навч. посіб.] / В. А. Кухаренко. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2004. – 272 с.
9. Левицкий Ю. А. Лингвистика текста : учеб. пособие / Левицкий Ю. А. – М. : Высшая школа, 2006. – 207 с.
10. Радзієвська Т. В. Текст як засіб комунікації: [монографія] / Тетяна Радзієвська. – К. : Вид-во НАН України, 1998. – 194 с.
11. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации : [монографическое учебное пособие] / Е. А. Селиванова. – К. : Брама, 2004. – 336 с.
12. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : [підруч.] / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
13. Чернявская В. Е. Лингвистика текста: поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность : учеб. пособие / В. Е. Чернявская. – М. : Книжный дом “ЛИБРОКОМ”, 2009. – 248 с.
14. Шевченко И. С. Становление когнитивно-коммуникативной парадигмы в лингвистике / И. С. Шевченко // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Харків : ХНУ, 2004. – № 635. – С. 202-205.
15. Шевченко Н. В. Основы лингвистики текста : учеб. пособие / Н. В. Шевченко — М. : Приор, 2003. — 162 с.
16. Щирова И. А. Многомерность текста: понимание и интерпретация : учеб. пособие / И. А. Щирова, Е. А. Гончарова. – СПб. : ООО “Книжный Дом”, 2007. – 472 с.

Запитання і завдання

1. Схематично охарактеризуйте зв'язки лінгвістики тексту з іншими філологічними і нефілологічними дисциплінами.
2. Перелічіть і проаналізуйте завдання лінгвістики тексту, які стояли перед дослідниками з моменту зародження науки і вимагають вирішення і в наші дні.

3. Прочитайте наступні визначення тексту. За потреби перекладіть їх українською мовою. Виділіть серед них моноознакові (базовані на одній ознаці) та поліознакові. Покажіть, на основі яких суттєвих ознак тексту вони формулюються. Яке визначення тексту Вам видасться найоптимальнішим і найповнішим, таким, що найбільшою мірою відображає природу тексту?

...Текст предстает перед нами не как реализация сообщения на каком-либо одном языке, а как сложное устройство, хранящее многообразные коды, способные трансформировать получаемые сообщения и порождать новые, информационный генератор, обладающий чертами интеллектуальной личности. В связи с этим меняется представление об отношении потребителя и текста. Вместо формулы: "потребитель дешифрует текст" - возможна более точная: "потребитель общается с текстом". Он вступает с ним в контакты. Процесс дешифровки текста чрезвычайно усложняется, теряет свой однократный и конечный характер, приближаясь к знакомым актам семиотического общения человека с другой автономной личностью (Русская словесность 1997, с. 205).

Текст (от латинского *textus* - ткань, сплетение, соединение) можно определить как объединенную смысловой и грамматической связью последовательность речевых единиц: высказываний, сверхфразовых единиц (прозаических строф), фрагментов, разделов и т.д. (Солганик 2000, с. 16).

Под текстом понимается реализованное в речи и оформленное в структурном и интонационном отношении иерархически построенное смыслообразование (В. М. Алпатов).

Текст представляет собой почти жестко фиксированную, передающую определенный связный смысл последовательность предложений, связанных друг с другом семантически, что выражено различными языковыми способами (Откупщикова 1982, с. 28).

... Текст как нечто целостное (цельное) есть некоторый концепт, то ментальное образование, которое в лингвистической литературе именуется цельностью текста (Сорокин 1982, с. 62-63).

Текст – это сообщение, существующее в виде такой последовательности знаков, которая обладает формальной связностью, содержательной цельностью и возникающей на основе их взаимодействия формально-семантической структурой (Лукин 1999, с. 5).

В свете коммуникативного подхода текст можно определить как речевое произведение, концептуально обусловленное (т.е. имеющее концепт, идею) и коммуникативно ориентированное в рамках определенной сферы общения, имеющее информативно-смысловую и прагматическую сущность (Болотнова 1999, с. 10).

В данной работе текст будет пониматься как некое упорядоченное множество предложений, объединенных различными типами лексической, логической и грамматической связи, способное передавать определенным образом организованную и направленную информацию. Текст есть сложное целое, функционирующее как структурно-семантическое единство (Тураева 1986, с. 11).

Понятие "текст" не может быть определено только лингвистическим путем. Текст есть прежде всего понятие коммуникативное, ориентированное на выявление специфики определенного рода деятельности. Иными словами, текст как набор некоторых знаков, текст как процесс (порождение знаков коммуникатором и восприятие-оценка его реципиентом) и продукт знаковой и паразнаковой деятельности коммуникатора и реципиента (для последнего он выступает каждый раз в качестве переструктурированного продукта) является в контексте определенной реализацией некоторого текстуалитета. Под последним ... следует понимать абстрактный набор правил, определяющих и формальные, и содержательные параметры существования некоторого конкретного текста (Сорокин 1982, с. 66).

Текст представляет собой основную единицу коммуникации, способ хранения и передачи информации, форму существования культуры, продукт определенной исторической эпохи, отражение психической жизни индивида и т.д. (Белянин 1988, с. 6).

4. Прочитайте визначення тексту, запропоноване І. Р. Гальперінім (Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин — М. : URSS, 2007. — 144 с.). Визначте суттєві аспекти організації тексту, включені ним у визначення. У чому полягає подвійна природа художнього тексту?

Текст — это произведение речетворческого процесса, обладающее завершенностью, объективированное в виде письменного документа, произведение, состоящее из названия (заголовка) и ряда особых единиц (сверхфразовых единств), объединенных разными типами лексической, грамматической, логической, стилистической

связи, имеющее определенную целенаправленность и прагматическую установку. Из этого определения следует, что под текстом необходимо понимать не фиксированную на бумаге устную речь, всегда спонтанную, неорганизованную, непоследовательную, а особую разновидность речетворчества, имеющую свои параметры, отличные от параметров устной речи. Устная речь имеет лишь звуковое воплощение, рассчитанное на слуховое восприятие. Она только линейна. Устная речь - это движение, процесс. Поступательное движение устной речи придает ей признак нестабильности. Зафиксированная (на бумаге или на магнитофонной ленте), она представляет собой лишь снятый момент, во время которого с большей или меньшей отчетливостью проявляются отдельные части высказывания. Дискретность устной речи наблюдается лишь в фиксированном виде. Однако будучи в какой-то степени объективированной, фиксация устной речи все же не становится текстом в том понимании, которое дано в определении. Все характеристики устной речи противопоставлены характеристикам текста. Текст - не спонтанная речь; он лишь имплицитно рассчитан на слуховое восприятие; он не только линейен, он не только движение, процесс - он также стабилен.

Текст обладает двойственной природой - состоянием покоя и движения. Представленный в последовательности дискретных единиц, текст находится в состоянии покоя, и признаки движения выступают в нем имплицитно. Но когда текст воспроизводится (читается), он находится в состоянии движения, и тогда признаки покоя проявляются в нем имплицитно. При чтении текста происходит перекодирование сообщения. Сигналы кода, рассчитанные на зрительное восприятие, трансформируются в слуховые сигналы, не полностью утрачивая характеристики первого кода (Гальперин 1981, с. 18-19).

5. Законспектуйте розділ із книги І. Р. Гальперіна (Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования/ И. Р. Гальперин — М. : URSS, 2007. — 144 с.) «Види інформації в тексті» (с. 26-50) та підготуйте відповіді на наступні питання:

а) У чому полягає відмінність між змістово-фактуальною, змістово-концептуальною та змістово-підтекстовою інформацією?

б) Які поняття належать до змістово-підтекстової інформації?

6. За працею Володимира Різуна «Аспекти теорії тексту» (у кн.: Різун В. В. Нариси про текст / В. В. Різун, А. Мамалига, М. Д. Феллер. – К., 1998. – С. 14–32) з'ясуйте питання про багатосуб'єктну авторську й перцептивну структуру тексту, законспектувати основні положення та узагальнити у вигляді таблиці «Текст як багатовимірна структура».

5. Ознайомтеся з уявленням про структурну організацію тексту в концепції Н. С. Болотнової, схематично відбитої в таблиці. Які основні принципи подібного виділення рівнів тексту?

Уровни текста	Подуровни текста	
	В лингвистическом аспекте	В экстралингвистическом аспекте
Информативно-смысловой	Фонетический Морфологический Лексический Синтаксический	Предметно-логический Тематический Сюжетно-композиционный
Прагматический	Экспрессивно-стилистический Функционально-стилистический	Эмоциональный Образный Идеальный

Семінар № 2.

Дискурс як лінгвістична категорія

Питання для обговорення

1. Дискурс крізь призму історії.
2. Текст і дискурс: співвідношення понять.
3. Типи дискурсу: критерії виділення та особливості організації
 - а) газетний дискурс;
 - б) літературний дискурс;
 - в) політичний дискурс;
 - г) дискурс у сфері паблік рілейшнз;
 - д) рекламний дискурс;
 - е) теле- і радіодискурс;
 - е) кінодискурс;
 - ж) релігійний дискурс.
4. Дискурс і функціональний стиль: розмежування понять.
5. Коли аналіз тексту стає аналізом дискурсу? (В. Є. Чернявська)
6. Принципи дискурсивного аналізу.
7. Дискурсивність як властивість тексту і як критерій текстуальності.

Література

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс / Н. Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Сов. энциклопедии, 1990. – С. 136-137.
2. Бацевич Ф. С. Основы комунікативної лінгвістики: [підручник] / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2004. – 344 с.
3. Бацевич Ф. С. Текст, дискурс, речевой жанр: соотношение понятий / Флорій Бацевич // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – Вип. 33: Філологія: Філологічні аспекти дослідження дискурсу. – Харків : Вид-во Харк. ун-ту, 2001. – С. 3-6.
4. Белова А. Д. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс», «текст» у сучасній лінгвістиці / А. Д. Белова // Вісник Іноземна філологія. – К. : Вища школа, 2002. – Вип. 32. – С. 7-14.
5. Бехта І. А. Дискурс наратора в англомовній прозі : [монографія] / І. А. Бехта. – К. : Грамота, 2004. – 304 с.
6. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. ван Дейк. – М. : Прогресс, 1989. – 310 с.
7. Демецкая В. В. Дискурс и текст в переводе / Владислава Валентиновна Демецкая // Когниция, коммуникация, дискурс. – Харьков : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2010. – № 2. – С. 6-17.
8. Загнітко А. П. Основы дискурсології: науково-навчальне видання / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2008. – 194 с.
9. Карасик В. И. О категориях дискурса / В. И. Карасик // Языковая личность : Социолингвистические и эмотивные аспекты : сб. науч. тр. – Волгоград ; Саратов : Перемена, 1998. – С. 185-197.
10. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
11. Кубрякова Е. С. О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике / Е. С. Кубрякова // Дискурс, речь, речевая деятельность: функциональные и структурные аспекты. – М. : ИНИОН РАН, 2000. – С. 7-25.
12. Кубрякова Е. С. О термине дискурс и стоящей за ним структуре знания / Е. С. Кубрякова // Язык. Личность. Текст. – М. : Языки славянской культуры, 2005. – С. 23-33.
13. Кузнецова М. О. Рецепція дискурсу як провідної категорії когнітивно-комунікативної парадигми англїстики / М. О. Кузнецова // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : XII наук. конф. з

міжнародною участю, 01 лют. 2013 р. : тези доповідей. – Харків. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – С. 177-178.

14. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : Гнозис, 2003. – 280 с.

15. Попов А. Ю. Основные отличия текста от дискурса / А. Ю. Попов // Текст и дискурс. Проблемы экономического дискурса : [сб. науч. ст.]. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2001. – С. 41-44.

16. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики: [монографія] / А. М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.

17. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність (на матеріалі сучасної газетної публіцистики): [монографія] / Катерина Серажим. – К. : Націон. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2002. – 392 с.

18. Серажим К. С. Термін “дискурс” у сучасній лінгвістиці / Катерина Серажим // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – Вип. 33: Філологія: Філологічні аспекти дослідження дискурсу. – Харків : Вид-во Харк. ун-ту, 2001. – С. 7-12.

19. Шевченко І. С. Дискурс как мыслекоммуникативное образование / І. С. Шевченко, Е. И. Морозова // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – 2003. – № 586. – С. 33-38.

20. Шевченко І. С. Дискурс і когнітивно-комунікативна парадигма лінгвістики / І. С. Шевченко // Мова. Людина. Світ : [зб. наук. статей] / [відп. ред. Тараненко У. О.]. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2006. – С. 148-156.

21. Шевченко І. С. Категорії дискурсу як евристична проблема / І. С. Шевченко // Каразинські читання: Людина, мова, комунікація : IX наук. конф. з міжнародною участю, 05 лют. 2010 р. : тези доповідей. – Харків, 2010. – С. 336-338.

Запитання і завдання

1. Прочитайте різні визначення дискурсу російських науковців. Випишіть кілька визначень дискурсу із сучасної вітчизняної лінгвістичної літератури. Чим відрізняються визначення дискурсу у різних авторів? Які його істотні ознаки і функції?

Дискурс - "язык в языке". Дискурс существует прежде всего и главным образом в текстах, но таких, за которыми встает особая грамматика, особый лексикон, особые правила словоупотребления и

синтаксиса, особая семантика, - в конечном счете - особый мир (Степанов 1995, с. 44).

... Одной стороной дискурс обращен к прагматической ситуации, которая привлекается для определения связности дискурса, его коммуникативной адекватности, для выявления его импликаций и пресуппозиций, для его интерпретации. .. Другой своей стороной дискурс обращен к ментальным процессам участников коммуникации: этнографическим, психологическим, социокультурным правилам и стратегиям порождения и понимания речи (Арутюнова 1990, с. 147).

Следует признать при этом, что сам термин дискурс получает множество применений. Он означает, в частности:

1) эквивалент понятия "речь" в сосюрровском смысле, т.е. любое конкретное высказывание;

2) единица, по размеру превосходящая фразу, высказывание в глобальном смысле;

3) в рамках теорий высказывания или прагматики "дискурсом" называют воздействие высказывания на его получателя и его внесение в "высказывательную" ситуацию (что подразумевает субъекта высказывания, адресата, момент и определенное место высказывания);

4) при специализации значения 3 "дискурс" обозначает беседу, рассматриваемую как основной тип высказывания;

5) у Бенвениста "дискурсом" называется речь, присваиваемая говорящим, в противоположность "повествованию", которое разворачивается без эксплицитного вмешательства субъекта высказывания;

6) иногда противопоставляются язык и дискурс (langue/discours) как, с одной стороны, система мало дифференцированных виртуальных значимостей и, с другой, как диверсификация на поверхностном уровне, связанная с разнообразием употреблений, присущих языковым единицам. Различается, таким образом, исследование элемента "в языке" и его исследование "в речи" как "дискурсе";

7) термин "дискурс" часто употребляется также для обозначения системы ограничений, которые накладываются на неограниченное число высказываний в силу определенной социальной или идеологической позиции. Так, когда речь идет о

"феминистском дискурсе" или об "административном дискурсе", рассматривается не отдельный частный корпус, а определенный тип высказывания.

2. Зіставте поняття «текст», «контекст», «дискурс». Поясніть, у чому полягає контрверсійність їх інтерпретації?

3. Законспекуйте праці Бісimalієва М. К. Про поняття «текст» та «дискурс» // Филологические науки. – 1999. – № 2. – С. 78-85. Чернявская В. Е. От анализа текста к анализу дискурса: немецкая школа дискурсивного анализа // Филологические Науки. – 2003. – № 3. – С. 68-76. Як висновок складіть порівняльну таблицю «Ознаки тексту і дискурсу». Як співвідносяться дискурс і текст?

Семинар № 3.

Відкритий текст і відкритий дискурс:
від інтертекстуальності до інтердискурсивності

Питання для обговорення

1. Інтертекстуальність як культурно-семіотичний феномен.
2. «Вузька концепція» vs радикальна модель міжтекстових зв'язків.
3. Функціонально-прагматичний зміст категорії відкритості тексту.
4. Види інтертекстуальних зв'язків і особливості їх маркування.
5. Специфіка інтертекстуальності у науковій комунікації.
6. Візуалізована інтертекстуальність, або інтеріконічність.
7. Прецедентні феномени: властивості, функції, сфери використання і способи введення.
8. Інтердискурсивність як механізм текстотворення. Маркери інтердискурсивності.

Література

1. Ильин И. П. Интертекстуальность / Ильин И. П. // Современное зарубежное литературоведение: Энциклопедический справочник. – М. : Интрада, 1999. – С. 204-210.
2. Красных В. В. Основы психолингвистики и теории коммуникации: Курс лекций / В. В. Красных. – М. : ИТДГК “Гнозис”, 2001. – 270 с.
3. Кузнецова М. А. Интертекстуальный аспект вторичной коммуникации англоязычного художественного текста (на материале

саги Дж. Р. Р. Мартина «A Song of Ice and Fire») / Кузнецова Мария // Scientific letters of academic society of Michal Baludansky. – Košice : Academic society of Michal Baludansky, 2014. – P. 85-88.

4. Кузнецова М. О. Вторинний дискурс англомовних текстів сучасної масової культури : монографія / М. О. Кузнецова. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2015. – 202 с.

5. Кузнецова М. О. Прецедентний текст як підґрунтя продукування вторинних текстопросторів / Кузнецова М. О. // Тиждень науки : щорічна наук.-практ. конф., 13-17 квіт. 2015 р. : тези доповідей / [редкол.: Ю. М. Внуков та ін.]. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2015. – Т. 3. – С. 58-59.

6. Кузьмина Н. А. Интертекст и его роль в процессах эволюции поэтического языка / Кузьмина Н. А. : моногр. – Екатеринбург; Омск, 1999. – 342 с.

7. Москвин В. П. Цитирование, аппликация, парафраз: к разграничению понятий / В. П. Москвин // Филологические науки. – 2002. – № 1. – С. 63-70.

8. Фатеева Н. А. Типология интертекстуальных элементов и связей в художественной речи / Фатеева Н. А. // Известия РАН. СЛЯ. Т. 57. – 1998. – № 5. – С. 25-39.

9. Чернявская В. Е. Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность / Чернявская Валерия Евгеньевна : учеб. пособие. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 248 с.

Запитання і завдання

1. Прочитайте наступні визначення категорії інтертекстуальності. Покажіть відмінність осмислення цієї категорії різними вченими. Чия точка зору Вам є ближчою?

...Прочтение Текста - акт одноразовый... <...> ...и вместе с тем оно сплошь соткано из цитат, отсылок, отзвуков; все это языки культуры (а какой язык не является таковым?), старые и новые, которые проходят сквозь текст и создают мощную стереофонию. Всякий текст есть между-текст по отношению к какому-то другому тексту, но эту интертекстуальность не следует понимать так, что у текста есть какое-то происхождение... <...> ...текст... <...> .. .образуется из анонимных, неуловимых и вместе с тем уже читанных цитат - из цитат без кавычек (Барт, 1989, с. 418).

...Интертекстуальность - это слагаемое широкого родового понятия, так сказать, интер/ ... \альности, имеющего в виду, что смысл художественного произведения полностью или частично формулируется посредством ссылки на иной текст, который отыскивается в творчестве того же автора, в смежном искусстве, в смежном дискурсе или предшествующей литературе (Смирнов, 1985, с. 12).

С точки зрения читателя интертекстуальность - это установка на (1) более углубленное понимание текста или (2) разрушение непонимания текста (текстовых аномалий) за счет многомерных связей с другими текстами (Фатеева, 1997, с. 12).

2. Як співвідносяться поняття «інтертекст» та «інтертекстуальність»? Прокоментуйте метафоричне визначення інтертекстуальності як «розгерметизації тексту» (Чернявська В.) та його «енергетичного резонансу» (Кузьміна Н.).

3. Дайте визначення поняття «прецедентний текст», розкажіть про джерела його виникнення, сферу використання та функції. Назвіть прагматичні умови сприйняття інтертекстуальності.

4. Перелічіть основні способи існування «тексту у тексті» (за працею Лотман Ю. Текст у тексті / Ю. Лотман // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / [за ред. М. Зубрицької]. – Львів, 1996. – С. 428-441.).

5. За довідниковою літературою складіть таблицю «Засоби і форми інтертекстуальності». У довільно обраних текстах різних стилів визначте засоби (форми) інтертекстуальності.

6. Прочитайте визначення прецедентного тексту, запропоноване Ю. Н. Карауловим. Як співвідноситься прецедентний текст і категорія інтертекстуальності?

Назовем прецедентными - тексты, (1) значимые для той или иной личности в познавательном и эмоциональном отношениях, т.е. хорошо известные и окружению данной личности, включая и предшественников и современников, и, наконец, такие, (3) обращение к которым возобновляется неоднократно в дискурсе данной языковой личности. <...> Ср., с одной стороны, употребленную говорящим цитату - "В мои лета не должно сметь Свое суждение иметь", а с другой стороны, предупреждение Щедрина о том, что в пореформенной России "ожили господа Молчалины", или высказанную, например, в лекции или статье мысль о том, что

Грибоедов беспощадно высмеял низкопоклонство, деячество, "умеренность и аккуратность" тех, "кто на всех глупцов похож". В каждом из приведенных случаев в речь (дискурс, текст) говорящего, в его аргументацию вводится текст "Горя от ума": намек (цитата или имя) - и вот уже определенное явление социально-психологического характера или какое-то событие общественно-политического, исторического значения оживает, активизируется в сознании слушателя, прецедент вступает в игру (Караулов 1987, с. 216-217).

Под последними [прецедентными текстами] понимаются всякие явления культуры, хрестоматийно известные всем (или почти всем) носителям данного языка. Это могут быть собственно литературные или философские тексты. Например, по поводу последних: в бывшем Советском Союзе в бюрократических, научных, культурных учреждениях были обязательными политзанятия (политические или методологические семинары), на которых изучались произведения классиков марксизма-ленинизма. Поэтому книгу Ленина "Материализм и эмпириокритицизм" или "Шаг вперед, два шага назад", хотя бы по названию, знали все. Не говоря уже о произведениях классической русской литературы, известных всем со школьной скамьи (опять-таки, хотя бы по названию).

Но к числу "прецедентных текстов" относятся также театральные спектакли, кино, телевизионные программы, реклама, песни, анекдоты, живописные полотна, скульптура, памятники архитектуры, музыкальные произведения и т.п. Естественно, если соответствующие произведения обладают широкой известностью, если они прецедентны в сознании среднего носителя языка. Прецедентны в том смысле, что, зная о них, он одновременно знает, что окружающие (в идеале все носители того же языка) тоже о них знают. Эти "тексты" - общее достояние нации, элементы "национальной памяти"... Именно поэтому упоминание о них, отсылка к ним, вообще оперирование прецедентными текстами в процессе коммуникации служат самым разнообразным целям. Они используются как критерий оценки и сравнения, как аргумент в дискуссии, к ним прибегают для демонстрации преимущества перед партнером в диалоге (например, когда упоминается "текст", который как бы все должны знать, а партнер по диалогу не знает) или для подтверждения принадлежности партнеров коммуникации к одному и тому же речевому коллективу или социально-культурному слою.

Нередко апелляция к прецедентному тексту служит для говорящего своеобразным способом самооценки (Караулов 1999, с. 44).

7. Наведіть приклади прецедентних текстів із сучасної масової культури.

Семинар № 4.

Креолізація сучасного комунікативного простору

Питання для обговорення

1. Текстова гетерогенність: текст у лінгвістиці vs. текст у семіотиці.
2. Креолізований текст як феномен сучасної комунікації.
 - а) Загальна характеристика креолізованого тексту.
 - б) Функції зображення в креолізованому тексті.
 - в) Структурно-семантичні та композиційні відношення між компонентами креолізованого тексту.
3. Креолізований текст vs. текст-комунікат.
4. Полікодовий текст: вербально-візуальна єдність.
5. Мультимодальний текст і його можливості.

Література

1. Агеев В. Н. Семиотика / В. Н. Агеев. – М. : Издательство «Весь Мир», 2002. – 256 с.
2. Анисимова Е. Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов) / Е. Е. Анисимова. – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 128 с.
3. Бернацкая А. А. К проблеме «креолизации» текста : история и современное состояние / А. А. Бернацкая // Речевое общение : 196 Специализированный вестник / Краснояр. гос. ун-т ; [под ред. А. П. Сквородникова]. – Красноярск, 2000. – Вып. 3 (11). – С. 104-110.
4. Большакова Л. С. О содержании понятия «поликодовый текст» / Л. С. Большакова // Вестник СамГУ. – 2008. – № 4 (63). – С. 20-24.
5. Ворошилова М. Б. Креолизованный текст : аспекты изучения / М. Б. Ворошилова // Политическая лингвистика. – 2006. – Вып. 20. – С. 180-189.
6. Головина Л. В. Креолизованный текст : закономерности построения / Л. В. Головина // Речевое общение : цели, мотивы,

средства ; [сост. Ю. А. Сорокин, Е. Ф. Тарасов, Н. В. Уфимцева]. – М. : Институт языкознания АН СССР, 1985. – С. 45-88.

7. Дьякова Е. Ю. Поликодовый текст в британском рекламном дискурсе сферы образования : автореф. дисс. на соискание учён. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» // Елена Юрьевна Дьякова ; Воронеж. гос. ун-т. – Воронеж, 2011. – 25 с.

8. Еко У. Надінтерпретація текстів / У. Еко // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. – Львів : Літопис, 2001. – С. 549-563.

9. Еко У. Роль читача : дослідження з семіотики текстів / У. Еко ; [пер. з англ. М. Гірняк]. – Львів : Літопис, 2004. – 384 с.

10. Ищук М. А. Гетерогенный текст : функции его составляющих / М. А. Ищук // Вестник ТвГУ. – 2008. – Вып. 13. – С. 176-182.

11. Кононець Ю. В. Вербально-візуальна єдність полікодових текстів / Ю. В. Кононець // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – Вип. 18. – 2010. – С. 186-192.

12. Кузнецова М. О. Вторинний дискурс сучасної англомовної маскультури: мультимодальний вектор дослідження / М. Кузнецова // Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики. – Чернівці : Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, 2017. – Вип. 2 (15). – С. 31-35.

13. Кузнецова М. О. Специфіка вербальної складової веб-коміксів як полікодового утворення у сучасному англомовному кіберпросторі / М. О. Кузнецова, С. Ю. Багнюк // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2016. – Вип. 63. – С. 114-117.

14. Кузнецова М. О. Вторинний дискурс англомовних текстів сучасної масової культури : монографія / М. О. Кузнецова. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2015. – 202 с.

15. Кузнецова М. О. Вторинний дискурс англомовних текстів сучасної масової культури як мультимодальне утворення / Кузнецова М. О. // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : XV наук. конф. з міжнародною участю, 05 лют. 2016 р. : тези доповідей. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. – С. 87-88.

16. Кузнецова М. О. Полікодовий характер вторинного дискурсу англомовних текстів жанру фентезі / М. О. Кузнецова // Наукові

записки. Серія «Філологічна». – Острогоз : Видавництво Національного університету «Острогозька академія», 2015. – Вип. 58. – С. 105-107.

17. Кузнецова М. О. Роль і місце полікодових текстів у сучасному англомовному кіберпросторі / Марія Кузнецова // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : Видавець Лисенко В. Ф., 2016. – Вип. 145. – С. 225-229.

18. Сонин А. Г. Экспериментальное исследование поликодовых текстов : основные направления / А.Г. Сонин // Вопросы языкознания. – М., 2005. – № 6. – С. 115-123.

19. Сорокин Ю. А. Креолизованные тексты и их коммуникативная функция / Ю. А. Сорокин, Е. Ф. Тарасов // Оптимизация речевого воздействия. – М. : Высшая школа, 1990. – С. 180-186.

20. Чернявская В. Е. Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность / Чернявская Валерия Евгеньевна : учеб. пособие. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 248 с.

Запитання і завдання

1. Що є основними компонентами «класичного» креолізованого тексту, і яким способом вони можуть бути подані?

2. У яких текстах зображення відсутнє, а повідомлення має лише вербальне представлення? Відповідь проілюструйте.

3. У яких текстах вербальна частина є відносно автономною та незалежною від зображення, яке є факультативним. Наведіть приклади таких текстів.

4. У яких текстах вербальна частина не може існувати без невербальної, адже зображення виступає облігаторним елементом?

5. Що відбувається у процесі сприйняття креолізованого тексту, тобто що відбувається при виокремленні концепту зображення?

6. Фундаментом чого виступає будь-який креолізований автентичний текст?

7. Назвіть властивості креолізованих текстів.

8. Які види креолізованих текстів є найбільш поширеними у сучасному комунікативному просторі мережі Інтернет?

9. Що розуміється як візуальний продукт, у якому комічний ефект часто досягається за рахунок перебільшення, загострення

характерних рис зображуваного предмету, свідомого поєднання непокєднуваного? Підготуйте приклади із поясненням.

10. На які три групи розподіляються полікодові тексти з т.з. впливу на різні органи чуття? Наведіть приклади.

Семінар № 5.

Гіпертекст як засіб нелінійної репрезентації тексту

Питання для обговорення

1. Мережева література та гіпертекст.
2. Гіпертекст як нелінійна форма представлення знань.
3. Функціонально-стилістичні особливості гіпертексту.
4. Функції гіпертексту.
5. Стилїстика гіпертексту.
6. Суб'єкти комунікації у структурі гіпертексту. Зміна позиції автор і читача у рамках лінгвістичного гіпертексту.
6. Лінгвістичний гіпертекст як міра диференціації картин світу адресата і адресанта.
7. Структурні, когнітивні і функціонально-прагматичні особливості лінгвістичного гіпертексту до художнього тексту.

Література

1. Андрианова Н. С. Ник посетителя чата как речевой поступок [Текст] / Н. С. Андрианова // Східнослов'янська філологія. – 2009. – Вип. 17. Мовознавство. – С. 47-54.

2. Асмус Н. Г. Лингвистические особенности виртуального коммуникативного пространства [Текст] : дисс. ... канд. филол. наук / Нина Геннадиевна Асмус. – Челябинск, 2005. – 265 с.

3. Балкунова А. С. Роль сетевого имени (никнейма) во взаимодействии субъектов виртуальной коммуникации [Текст] : автореф. дис ... канд. филол. наук / А. С. Балкунова. – М., 2012. – 26 с.

4. Баранов О. В. Гипертекстовая субкультура / О. В. Баранов // Знамя. – 1997. – №7. – С. 202-205.

5. Барст О. В. Структурно-семантические особенности организации гипертекстового нарратива : (на материале гиперромана М. Джойса Twelve Blue) : дисс. на соискание учён. степени канд.

филол. наук : 10.02.04 «Германские языки» / Ольга Владимировна Барст. – Санкт-Петербург, 2005. – 182 с.

6. Валгина Н. С. Теория текста : [учебное пособие] / Н. С. Валгина. – М. : Логос, 2003. – 280 с.

7. Визель М. Гипертексты по ту и эту стороны экрана / М. Визель // Иностр. лит. – 1999. – № 10. – С. 169-177.

8. Дедова О. В. Графическая неоднородность как категория гипертекста / О. В. Дедова // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 9, Филология. – 2002. – № 6. – С. 91-103.

9. Дедова О. В. Лингвистическая концепция гипертекста : основные понятия и терминологическая парадигма / О. В. Дедова // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 9, Филология. – 2001. – № 4. – С. 22-36.

10. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни : [у 4 т.] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2012. – Том 3 : П–С. – 426 с.

11. Загнітко А. П. Структура і функції гіпертексту : статус і позиційні параметри комунікантів / А. П. Загнітко // Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка / [гол. ред. А. Загнітко]. – Донецьк : Східний вид. дім, 2009. – Т. 26. – С. 157-175.

12. Коломієць Н. В. Лінгвістичні особливості організації гіпертексту Інтернет-новин (на матеріалі англійської мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Неля Василівна Коломієць ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2004. – 22 с.

13. Красных В. В. Этнопсихолінгвістика і лінгвокультурологія : [курс лекцій] / В. В. Красных. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2002. – 284 с.

14. Минеева М. В. Лингвистический гипертекст как средство преодоления коммуникативных сбоев при понимании англоязычных художественных текстов [Текст] : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 : «Германські мови» / М. В. Минеева ; Поволжская государственная социально-гуманитарная академия. – Самара, 2015. – 208 с.

15. Почепцов Г. Г. Коммуникативные технологии двадцатого века [Текст] / Г. Г. Почепцов. – М. : “Рефл – бук”, К.: “Вакслер”, 2001. – 334 с.

16. Субботин М. М. Гипертекст. Новая форма письменной коммуникации / М. М. Субботин // Итоги науки и техники. Информатика. – М. : ВИНТИ, 1994. – Т. 18. – С. 1-158.

17.Эко У. О членениях кинематографического кода / У. Эко // Структура фильма. – М., 1985. – С. 79-101.

18.Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию / У. Эко. – СПб. : Simposium, 2006. – 540 с.

19.Эпштейн В. Л. Введение в гипертекст и гипертекстовые системы : [Электронный ресурс] / В. Л. Эпштейн. – Режим доступа : <http://www.lingvolab.chat.ru/library/hypertext.htm>

20.Aarseth E. Cybertext : Perspectives on Ergodic Literature Text / E. Aarseth. – Baltimore : John Hopkins Univ. Press, 1997. – 203 p.

21.Baehr C. Writing for the Internet : A Guide to Real Communication in Virtual Space / C. Baehr and B. Schaller. – Santa Barbara, California : Greenwood Press, 2010. – 226 p.

22.Baron N. Computer-mediated Communication as a Force in Language Change / N. Baron // Visible Language. – 1984. – 18 (2). – P. 118-141.

23.Barton D. Language Online : Investigating Digital Texts and Practices / D. Barton, L. Carmen. – Routledge, 2013. – 208 p.

Запитання і завдання

1. Випишіть із наступних джерел визначення мережевої літератури. Яке визначення Вам видається найоптимальнішим? На які два підвиди її поділяють мережеву літературу? (Корнев С. Теория сетературы // Новое Литературное Обозрение. – 1998. – № 4. – С. 32. Костырко С. Сетевая литература // Новый мир. – 2000. – № 1. – С. 252-255.)

2. Розкажи про історію розвитку мережевої літератури в Україні. Як виникла ідея видавати мережеву літературу? Як ця ідея втілювалася в життя?

3. Які переваги гіпертексту перед лінійним текстом?

4. В останні півтора десятиліття активно вживається і впроваджується в науковий обіг такі поняття, як «screening» («скрінінг»), «navigation» («навігація») та «browsing» («броузинг»). Дайте їх визначення та поясніть, як вони корелюють із поняттям «текст» і «гіпертекст».

5. Звичайний (традиційний, конвенційний) текст є за своєю структурою лінійним, тому рухатись в його просторі можна лише у напрямках, обмежених однією площиною, і фіксувати лише двовимірний потік інформації – лінійний та ієрархічний. Щодо

гіпертексту, то він є текстом з нелінійною структурою, елементами якої є прості лінійні елементи (слово, фраза, надфразова єдність тощо). В чому ж полягає нелінійність гіпертексту?

6. Як поняття іманентності характеризує «гіпертекст»?

7. З чим пов'язана інформативність гіпертексту?

8. І. Р. Гальперін вважає, що членування конвенційного тексту буває об'ємно-прагматичним та контекстно-варіантним. Об'ємно-прагматичне членування – це поділ тексту на структурно-функціональні інформаційні елементи, які створюються з метою впливу на установку читача. Контекстно-варіантне членування – це поділ тексту таким чином, що читач вважає себе співучасником подій, описаних у тексті. Цей різновид членування забезпечує простий лінійний текст елементами інтерактивності читача. Чи характерно це і для гіпертекстів?

9. Однією з наріжних проблем для дослідження в теорії гіпертексту є проблема авторства. Особливо актуалізованою вона постає для майбутнього розвитку літератури. Зокрема, як писав Умберто Еко: «з комп'ютерними технологіями ми входимо в нову еру Саміздату («Samisdazt Era»)» – зникає необхідність у видавництвах як постачальниках поліграфічної продукції (автор, редактор, верстувальник тощо). Відбувається стирання меж авторства, адже гіпертексти зазвичай мають багато адресантів, які з часом можуть змінюватись. Поясніть це твердження.

Семінари 6-7.

Тенденції розвитку типології текстів
у когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики.

Лінгвістичний аналіз текстів різних типів

Питання для обговорення

1. Тип тексту і лінгвістична типологія в зарубіжній лінгвістиці.
2. Проблема розмежування понять «жанр», «екземпляр тексту» і «тип тексту» у вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці.
3. Тип тексту як лінгвістична категорія та як одиниця лінгвістичного аналізу.
4. Тип тексту як форма упорядкування людської комунікації.
5. Процесуальність як вектор сучасної типології.

6. Текстотипологічна компетенція у когнітивному аспекті.
7. Взаємодія текстових моделей: текстова гетерогенність.
8. Художні тексти, їх провідні ознаки.
9. Нехудожні тексти, їх особливості.

Література

1. Бабенко Л. Г. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика : учебник ; практикум / Л. Г. Бабенко, Ю. В. Казарин. – 2-е изд. – М. : Флинта : Наука, 2004. – 496 с.
2. Бацевич Ф. Лінгвістична генологія : проблеми і перспективи [Текст] : навчальний посібник / Ф. Бацевич. – Львів : Паіс, 2005. – 264 с.
3. Болотнова Н. Коммуникативная стилистика текста [Текст] : словарь-тезариус / Н. Болотнова. – М. : Флинта : Наука, 2009. – 384 с.
4. Валгина Н. С. Теория текста : [учеб. пособие] / Н. С. Валгина. – М. : Логос, 2003. – 280 с.
5. Ейгер Г. В. К построению типологии текстов / Г. В. Ейгер, В. Л. Юхт // Лингвистика текста : материалы научной конференции при МГПИИЯ им. М. Тореца. – Ч. I. – М., 1974. – С. 103-110.
6. Єщенко Т. Лінгвістичний аналіз тексту [Текст] : навчальний посібник для студентів / Т. Єщенко. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 264 с.
7. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту / А. П. Загнітко. – [вид. 2-ге, доп. і перероб]. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток Лтд», 2007. – 313 с.
8. Ковалик І. І. Методика лінгвістичного аналізу тексту / І. І. Ковалик, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ. – К. : Вища школа, 1984. – 119 с.
9. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту: Навч. посіб. – / І. М. Кочан. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 423 с.
10. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту / М. Крупа – Тернопіль : Підручники і посібники, 2005. – 416 с.
11. Райс К. Классификация текстов [Текст] / К. Райс // Вопросы перевода в зарубежной лингвистике. – М. : Изд-во МГУ, 1978. – С. 202-228.
12. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми [Текст] / О. Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2008. – 712 с.
13. Солганик Г. Стилистика текста [Текст] : учебное пособие / Г. Солганик. – М. : Флинта : Наука, 2001. – 256 с.

14. Чернявская В. Е. Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность / Чернявская Валерия Евгеньевна : учеб. пособие. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 248 с.

Запитання і завдання

1. У чому полягає теоретичне і прикладне значення створення типології текстів? Укажіть на основні підходи до класифікацій текстів.
2. Чи існує універсальна класифікація текстів, основу якої становить один розрізняльний критерій? Обґрунтуйте відповідь.
3. Які мовні критерії покладені в основу класифікації текстів у сучасній лінгвістиці?
4. У чому полягає своєрідність текстів від 1-ї особи однини або множини? У який спосіб можуть бути побудовані ці тексти? Наведіть приклад.
5. Вкажіть на специфіку текстів від 2-ї особи однини або множини. Відповідь проілюструйте прикладами.
6. Назвіть основні ознаки текстів від 3-ї особи однини або множини.
7. Визначте основні функції текстів за характером побудови.
8. Чи може існувати діалог у письмовій формі? Обґрунтуйте.
9. У чому полягає специфіка монологу? Назвіть основні різновиди монологічного тексту.
10. Як можна співвіднести поняття «внутрішній монолог» і «потік свідомості»?
11. Вкажіть на суттєві ознаки тексту-полілогу.
12. Як трактують поняття «жанр» у сучасній науці? Окресліть основний внесок у теорію мовленнєвих жанрів російського дослідника М. Бахтіна.
13. Як визначають категорію «жанр» у мовознавстві?
14. Чим різняться поняття жанру і стилю?
15. Вкажіть, як співвідносяться поняття «мовленнєвий жанр», «текст», «мовленнєвий акт» і «дискурс».
16. Як ви розумієте вислів: «Жанр — це типова модель тексту, а не сам текст»? Чи погоджуєтесь ви з таким трактуванням?
17. Прочитайте наступний фрагмент, присвячений типології текстів. Проаналізуйте у чому полягає проблема типології текстів?

... Типи тексту виділяються на основі різних класифікаційних ознак. Ідеальною ж, на думку багатьох вчених, є така класифікація, в якій всі типи тексту виділяються на основі єдиного критерію і дають в результаті уявлення про текст як складну, ієрархічно організовану і багатопланову структуру. Розробка такої класифікації, мабуть, справа майбутнього, що пов'язано і з дуже складним влаштуванням тексту, і з відсутністю загальноприйнятого його визначення. До створення ж єдиної універсальної всеохоплюючої класифікації доцільно розглянути (або побудувати) кілька класифікацій, що відображають різні сторони, різні складові, різні властивості тексту. Можна сподіватися, це дозволить всебічно охарактеризувати текст як лінгвістичне явище. Будемо розглядати наступні класифікації: за характером побудови (від 1-ї, 2-ї або 3-ї особи); за характером передачі чужої мови (пряма, непряма, невластива-пряма); за участі в промові одного, двох або більше учасників (монолог, діалог, полілог); за функціонально-смісловим призначенням (функціонально-сміслові типи мовлення: опис, розповідь, міркування та ін.); за типом зв'язку між реченнями (тексти з ланцюговими зв'язками, з паралельними, з приєднувальними); за функцією мови і на екстралінгвістичній основі виділяються функціональні стилі - функціонально-стилістична типологія текстів (Солганик, 2000, с. 88-89).

18. Прочитайте наступні роздуми В. П. Беяніна про важливість для аналізу і типологізації художніх текстів його екстралінгвістичних параметрів.

«... Одним із параметрів типологізації є час написання тексту (література Середньовіччя, скажімо, відрізняється від сучасної за своїми мовними і стильовими характеристиками). Суттєвою для художнього тексту є його (а точніше, його автора) національно-культурна приналежність, що визначає мову і багато в чому мовну системність образних засобів тексту.<...> Іноді лінгвістичний аналіз зближується з лінгвокраїнознавчим, для якого текст є в першу чергу компонентом культури. Тоді в тексті виявляються елементи, що потребують культурологічному коментуванні. <...> На основі сказаного, багатоплановими представляються і функції художнього тексту. Він виступає і як основна одиниця комунікації, і спосіб зберігання і передачі інформації, і форма існування культури, і продук певної історичної епохи, і відображення життя індивіда і т.п. Саме це

створює основи для множинності описів тексту і для його численних визначень» (Беянин 2000, с. 8-14).

19. На яких кваліфікативних ознаках ґрунтується поділ текстів на художні та нехудожні? У чому своєрідність наукового стилю?

20. Підготуйте автобіографію в офіційно-діловому і художньому стилях. Чим різняться ці тексти?

21. Вкажіть, у чому полягає різниця між усними і письмовими текстами. Чим різняться тексти письмові і друковані?

22. У чому помагає специфіка текстів у мережі Інтернет?

23. Опануйте *алгоритм комплексного лінгвістичного аналізу художнього тексту*, запропонований у книзі Л. Г. Бабенко та Ю. В. Казаріна «Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика: учебник; практикум»:

1. Определение (в общем виде) функционально-стилевой принадлежности художественного текста.

2. Анализ семантического пространства текста.

2.1. Анализ концептуального пространства текста.

2.1.1. Выявление набора ключевых слов текста.

2.1.2. Определение базового концепта.

2.1.3. Описание концептосферы базового концепта.

2.2. Анализ денотативного пространства текста.

2.2.1. Выявление макроструктуры текста - набора макропропозиций и связывающих их отношений.

2.2.2. Описание особенностей лексико-семантических репрезентаций текстовых ситуаций.

2.2.3. Анализ художественного времени и способов его текстового воплощения.

2.2.4. Анализ художественного пространства и языковых способов его воплощения.

2.3. Анализ эмотивного пространства текста.

2.3.1. Выявление и характеристика эмотивных смыслов в структуре образов персонажей.

2.3.2. Выявление и характеристика эмотивных смыслов в структуре образа автора.

2.3.3. Анализ эмоциональной тональности текста с использованием психолингвистического эксперимента и лексико-семантического анализа текста.

2.3.4. Выявление экстенциональных эмотивных смыслов.

3. Анализ структурной организации текста.

3.1. Анализ членимости текста.

3.1.1. Описание особенностей объемно-прагматического членения текста.

3.1.2. Анализ структурно-смыслового членения текста:

3.1.2.1. Выявление ССЦ.

3.1.2.2. Описание внутреннего композиционного устройства ССЦ.

3.1.3. Анализ контекстно-вариативного членения текста:

3.1.3.1. Выявление и характеристика представленных в тексте композиционно-речевых форм авторской речи (описание, повествование, рассуждение).

3.1.3.2. Характеристика используемых в тексте способов репрезентации чужой речи (полилог, диалог, монолог, конструкции с прямой, косвенной и несобственно-прямой речью, поток сознания, внутренний монолог, текстовые вкрапления с внутренней речью).

3.2. Анализ связности текста.

3.2.1. Выявление и характеристика текстообразующих логико-семантических связей.

3.2.2. Анализ текстообразующих грамматических средств связи.

3.2.3. Анализ текстообразующих прагматических связей.

4. Анализ коммуникативной организации текста.

4.1. Характеристика коммуникативного регистра текста и его фрагментов.

4.2. Характеристика наиболее часто используемых в тексте тематических структур.

4.3. Анализ текстовых рематических доминант.

5. Характеристика используемых в тексте приемов актуализации смысла (выявление текстовых доминант):

5.1. Своеобразие выбора лексических единиц и используемых лексических категорий.

5.2. Частотность повторяющихся синтаксических структур.

5.3. Особенности порядка слов.

5.4. Использование в тексте образных средств и стилистических приемов.

6. Обобщение результатов лингвистического анализа художественного текста.

24. Самостійно здійснити комплексний лінгвістичний аналіз художнього тексту за цим алгоритмом.

25. Розгляньте *схему аналізу концептопростору тексту*:

- а) Виділення предтекстових пресуппозицій, важливих для формування концептуального простору тексту.
- б) Аналіз семантики заголовка і його семантичного радіусу.
- в) Проведення психолінгвістичного експерименту з метою виявлення набору ключових слів тексту.
- г) Аналіз лексичного складу тексту з метою виявлення експресивних і образних засобів.
- д) Виявлення повторюваних слів, пов'язаних парадигматично і синтагматично з ключовими словами.
- е) Процедура семантичного виведення абстрактного імені - репрезентанта текстового концепту, яка спирається на узагальнення результатів аналізу, отриманих на перших п'яти його етапах.
- ж) Узагальнення усіх контекстів, у яких вживаються ключові слова-носії концептуального смислу, з метою виявлення характерних властивостей концепту: його атрибутів, предикатів, асоціацій, в тому числі образних.
- з) Структурування концептосфери: виділення ядра - базової когнітивно-пропозиційної структури, приядерной зони - основних лексико-фразеологічних репрезентацій, найближчої і подальшої периферії.

26. Самостійно здійсніть аналіз концептуального простору художнього тексту за вищенаведеною схемою.